

De Staat van de Nederlandse Dans
Uitgesproken door Ann Van den Broek
12 oktober 2018, Maastricht

Goedemiddag allemaal,

Welkom bij de Staat van de Nederlandse Dans,

Het is mij een eer om me dit jaar over de staat van de Nederlandse dans te mogen buigen.
Wat meteen de vraag opwerpt: bestaat de Nederlandse dans eigenlijk wel? Op die vraag kom ik later terug.

Maar eerst, wat is de Staat van de Dans eigenlijk? Een staat suggereert een positie, een moment van stilstand. Die staat kent de dans niet, want de ontwikkeling van de danskunst is altijd in beweging en de danskunst zelf is onbegrensd. Maar de Staat is misschien eerder een momentopname vanuit een bepaalde positie van wat er in de dans gaande is. Dat betekent dat er niet één, maar verschillende staten zijn. Voor mij betekent het dat als ik iets over de staat van de dans wil zeggen ik terug moet gaan naar waar het voor mij als artiest en vele artiesten met mij om draait: naar de essentie - naar de kern van het kunstenaarschap.

Deze kern bestaat uit idealisme, uit hoop en uit fantasie waarmee je een stuwende kracht kunt zijn, een voorvechter in de maatschappij, onafhankelijk van stijl of discipline. De essentie van je kunstenaarschap zit in wat je doet. Of je nu pure dans maakt, de relatie tot theater onderzoekt of maatschappelijk geëngageerd werk maakt. Of dat is als jonge maker, als solo-artiest, als klein of groot gezelschap, wij zijn allemaal bevlogen mensen. Wat je met je artistieke visie wilt bereiken, raakt aan het idee van transformatie. Niet dat je per se dingen wilt veranderen, maar dat je wilt laten zien wat er speelt in een samenleving en hoe dat zich manifesteert. Dat kan met kunst!.

Inherent aan het kunstenaarschap is dat je de lat altijd weer wat hoger wilt leggen. Als kunstenaar wil je geen comfortabele positie. Stilstand is geen optie. Om verder te groeien, ben je daarom telkens op zoek naar een nieuw evenwicht. Je bent ook op zoek naar mensen om je heen die met jou die lat hoger leggen - een artistieke community. In de artistieke community waarop ik doel, staat de essentie van kunst voorop - de inhoud komt eerst. Als artiest kom je veel mensen tegen en er zijn een aantal plekken in Nederland waar ik een dynamisch gevoel krijg. Die artistieke community, die tref ik ook aan in het internationale kunstenveld. En de wisselwerkingen die uit zulke ontmoetingen ontstaan zijn prachtig.

De intrinsieke motivatie van het hele dansveld is een essentiële factor. De motivatie voor kunst moet er al zijn voordat je weet waar je gaat uitkomen met een voorstelling of project. Als kunstenaar heb je dan ook behoefte aan mensen die daarop aanhaken en jouw denkrichting ondersteunen. In je directe omgeving zijn dat onder anderen de dansers en muzikanten, de componisten, ontwerpers, zakelijke leider, productie leider, publiciteitsmedewerker, technici, het bestuur van je organisatie. Maar ook programmeurs en publiciteitsmedewerkers van theaters. Niet alleen om een voorstelling te verkopen, maar om een idee te ondersteunen en uit te werken dat uit die artistieke visie voortkomt, én waarbij je persoonlijk betrokken bent. Daarvoor zijn in de kunsten gemotiveerde mensen nodig die bereid zijn om zich te verbinden én telkens een stap verder durven gaan.

Voor mij is het mijn levenswerk en in die zin verschilt mijn motivatie met die motivatie van de mensen die in de sector werken. Toch denk ik dat de intrinsieke motivatie van mensen die ervoor kiezen om in het kunstenveld te werken minstens zo belangrijk is als die van de kunstenaar. Kenmerken die belangrijk zijn om goed samen te werken zijn: innovatief denken, een empathisch vermogen hebben, stressbestendig zijn, flexibel zijn, integriteit en ondersteuning kunnen geven. Dat is vanuit de positie van de artiest gedacht. Maar ik ben ook benieuwd naar de intrinsieke motivatie van al die mensen die verschillende posities in het veld innemen. Wat drijft jullie precies?

Zoals ik al zei betekent een staat in ieder geval geen stilstand. Maar een staat suggereert een toestand, een gesteldheid. In mijn vroege werk heb ik naar een methode gezocht om zo'n toestand te analyseren. Om een beeld van de Staat van de Dans te krijgen, ga ik die methode hier ook toepassen. Mijn beeld van de Staat van de Dans is positief. Toch wil ik alles in stukjes breken om een scherper beeld te krijgen. Ik kijk naar de staat als een toestand die je kunt analyseren vanuit emoties. Een staat kan dus allerlei vormen aannemen.

De eerste staat die ik wil benoemen, is de **STATE OF EUPHORIA**. Dat is de 'ideale staat' van de dans. Een ideale staat die voortkomt uit de passie voor het creëren van danskunst. De reden waarom ik ooit naar Nederland kwam, is omdat ik die passie hier zag en voelde. Het kunstenveld in de jaren tachtig in Nederland was revolutionair.

Toen ik later zelf de kans kreeg om choreografieën te maken, was ik daar enorm blij mee. Als je jong bent en begint, is dat fantastisch. Ook dat er mensen zijn om dat te ondersteunen. Met de ogen van iemand die van buiten kwam: Veel dingen zijn in Nederland 'goed' geregeld.

Maar dit is slechts een deel van de realiteit. Een ander deel van de realiteit is de staat die ik de **STATE OF ANXIETY** noem. Deze staat is op verschillende manieren uit te leggen. De betekenis van het Engelse woord 'anxiety' is meervoudig. Het is een dubbelzinnige, doorlopende staat waarin de artiest vaak verkeert. Anxiety kan zich uiten in bezorgdheid en benauwdheid of juist in verlangen en begeerte.

Dat laatste, het verlangen of de begeerte om te creëren spreekt voor zich. Maar er is ook die andere kant, de bezorgdheid of er genoeg tijd is, of er genoeg geld komt om te maken wat je als artiest oorspronkelijk hebt bedacht. Anxiety kan dus ook naar 'onrust' verwijzen. En die staat ervaar ik als een constante in de dagelijkse praktijk.

Ik wil graag iets dieper op die dagelijkse praktijk ingaan, hoewel die natuurlijk voor velen van jullie heel bekend zal klinken. Binnen de dynamiek van het leiden van een gezelschap spelen verschillende cycli, met ieder een eigen ritme. Om een voorstelling te kunnen maken worden plannen geschreven, subsidies aangevraagd en een planning gemaakt. Op enig moment is dan duidelijk of een project doorgaat of niet. Zo ja, dan blijft alles rondom het project nog in volle beweging tot en met de laatste voorstelling. Er komen voorstellingen bij op de speellijst, maar soms valt er iets uit. Je bent een gezelschap met een te kleine vaste kern. Dus er zijn medewerkers die ook projecten bij verschillende kunstenaars tegelijk doen, waardoor de schema's niet altijd samenvallen en er naar noodoplossingen gezocht moet worden – wat veel tijd én geld kost. De artistiek en zakelijk leider moeten telkens opnieuw bijstellen. Daardoor lopen allerlei tijdspaden door elkaar. De werkdruk en wisselende uren van medewerkers leggen een zware wissel op de organisatie en op de eindverantwoordelijke die probeert om het ritme van de eigen productie te bewaken.

Als choreograaf maak ik autonoom werk. Maar de werkpraktijk is verre van autonoom. Ik ben als artiest afhankelijk van mijn omgeving om ideeën te realiseren. Een groot deel van het werk bestaat eruit dat ik bezig ben, niet met de creatie, maar met alles om de creatie heen om deze mogelijk te maken. Dat leidt tot een bepaalde gespletenheid.

Tijdens een creatieproces ben ik één met mijn onderwerp – Memory Loss, Pain & Anxiety. Maar hier kom ik later nog op terug.

Tegelijkertijd gaat mijn verantwoordelijkheid als leider voor alle andere processen die in de organisatie spelen door. In Nederland is er daarom een scheiding aangebracht tussen de artistieke en zakelijke leiding. Dat is op zich een goede oplossing, maar pas in tweede instantie. In mijn positie als algemeen leider van een gezelschap dat rondom mijn levenswerk én mijn visie opereert, is het van groot belang om eerst de kern en de essentie duidelijk te hebben en dan een organisatie te bouwen – en niet andersom. Later kan dan de scheiding om praktische redenen worden doorgevoerd.

Maar vaak werkt dit niet zo in Nederland: subsidiegevers willen gescheiden verantwoordelijkheden. Een raad van toezicht denkt je met die scheiding te kunnen behoeden voor teveel dagelijkse beslommingen. En dan wordt het soms moeilijk voor een artiest om binnen zijn of haar eigen organisatie te opereren want die verantwoordelijkheid kan je niet 'niet' voelen.

Het artistieke leiderschap brengt automatisch een dubbele verantwoordelijkheid met zich mee. Ik ben verantwoordelijk voor de mensen die met mij samenwerken om mijn projecten te realiseren. Als maker ben ik als enige verantwoordelijk voor het eindresultaat van mijn producties. Met anderen woorden: Als het niet goed is, komt het altijd op mij terug.

Mijn werk is geëvolueerd sinds ik zelf creëer. Eerst heb ik mij gericht op het ontwikkelen van een eigen dansvocabulaire. Maar de laatste jaren bestaan mijn voorstellingen uit een mix van dans, performance, film, muziek en technologie waarin ik telkens vanuit een ander perspectief nieuwe lagen aanboor.

Uit mijn ervaring is voor dit soort werk een andere manier van produceren én presenteren nodig. Een constante zorg is hoe ik mijn werk naar de toeschouwers kan brengen. Theaters maken afwegingen welke voorstellingen aan hun publiek worden gepresenteerd en hoe dit gebeurt. Wij willen de toeschouwers ook op andere manieren bij mijn werk betrekken. We zijn een te kleine organisatie om dit alleen te doen. Maar in de praktijk hebben de theaters hier ook geen tijd voor. Dat is heel jammer, want dit kan een manier zijn om ook andere vormen van dans bekendheid bij een groter publiek te geven. Dat blijkt dus heel moeilijk te zijn. Regelmatig wordt ons gevraagd om posters te leveren waarop dans in beweging te zien is, zodat mijn werk herkenbaar is als 'dans'. Moet dat ook zo óf kan dat ook op een andere manier?

Dat roept bij mij de vraag op hoe ver men in de toekomst zal gaan in het bepalen wat je als kunstenaar kunt maken en presenteren. Is er straks voor dans die nieuwe wegen bewandelt geen plaats meer in veel theaters? Ook dat is helaas een van de grondtonen van de STATE OF ANXIETY.

Daarmee komen we bij de volgende staat, de **STATE OF PAIN**: werken in een koude studio of dansen op een harde vloer – het zijn maar een paar kleine voorbeelden.

Maar het zijn wel dagelijkse dingen waar we regelmatig tegenaan lopen. Deze dagelijkse dingen maken wel het verschil als we het hebben over de condities waaronder gewerkt wordt.

Maar er zijn meer pijnpunten die van een andere orde zijn dan het fysieke ongemak.

Een belangrijk punt is dat er in Nederland voornamelijk naar het eindresultaat van kunst wordt gekeken. Maar niet alleen de voorstelling is waardevol, ook alle de processen eromheen. En er zou veel meer tijd moeten zijn voor artistiek onderzoek om de verdieping op te zoeken in het kunstenaarschap en het creatief proces aan zich. De focus van het creatief proces zou op de inhoud moeten zijn met als resultaat dat de artistiek kant beter wordt en de kern van het kunstenaarschap terug komt.

Een ander pijnpunt is het ver doorgevoerde pragmatisme in de sector. Dingen worden vaak bedrijfsmatig opgelost. Door alle regels en processen die het kunstenveld nu beheersen, lijkt de passie soms weg te sijpelen. Het proces in de studio wordt geminimaliseerd, zo zeer, dat je geen andere keuze hebt dan je weekend op te offeren. Hoe kan het dat er vroeger drie maanden voor een creatief proces mogelijk waren? Vandaag moet een nieuwe creatie binnen vijf weken gecreëerd worden. Maar in de kunsten gaat het meer om een idee of beweging waarvoor je wilt staan. Steeds over je grenzen heen gaan als kunstenaar en als mens – dat doet pijn.

In sommige landen waar de middelen voor de kunsten minder vanzelfsprekend zijn, heb ik gemerkt dat de overtuiging waarmee mensen in die sector werken soms heel anders is dan hier. In het buitenland heeft kunst vaak een andere status.

Hoe komt het dat er tussen het Nederlandse en Belgische veld al zo een groot verschil is? En waarom is de artistieke sector in Nederland telkens zelf aan zet, om de status van kunst te bevestigen?

Weer een andere staat is **THE ZEROPOINT STATE**. Het is een staat die ik ooit zo benoemd heb omdat hier het nulpunt is bereikt. Ondanks de positieve dingen in het podiumkunstenveld die ik eerder heb genoemd, is dit helaas ook een realiteit waarmee velen in de kunsten voor en achter de schermen inmiddels te maken hebben, bijvoorbeeld geconfronteerd worden met een burn-out of een gevoel van leegte. ZEROPOINT kan zo'n punt zijn waarop je alleen nog maar leegte ervaart, niets meer voelt en het je uiteindelijk niets meer kan schelen – een soort autopilot mode. Dat is een staat waar ik vaak aan denk.

Door kunstenaars wordt ontzettend veel geïnvesteerd. Ondanks de bezuinigingen wordt hard doorgewerkt. De realiteit is dat dansers soms gevraagd worden om zonder of weinig salaris te werken. Dat is geen gezonde situatie. Hoe lang moet het nog duren voordat die autopilot crasht?

We hebben een Fair Practice Code, maar wie zorgt er voor dat we die ook na kunnen leven?

Terug naar de Staat van de Nederlandse dans. Zoals ik in het begin al vroeg:

Bestaat de Nederlandse dans eigenlijk? In mijn optiek niet. Na een intensieve creatieperiode en de première van *Blueprint on Memory*, die onderdeel is van *The Memory Loss Collection* (een drieluik), wil ik dit graag verder toelichten.

Door de vergrijzing krijgen steeds meer mensen te maken met dementie, zelf of in hun directe omgeving. Momenteel wordt er vanuit allerlei perspectieven gekeken hoe nu verder te gaan - vanuit de medische wetenschap, de zorg, maar ook vanuit sociaal maatschappelijke initiatieven en het kunstenveld -. Voor *The Memory Loss Collection* put ik uit al die bronnen. Om op mijn vragen over dit thema te reflecteren heb ik tijdens de voorbereidingen een aantal wetenschappers en kunstenaars uitgenodigd en het thema verder te verkennen. Dat doe ik bij verschillende kunstencentra in Europa: Londen, Parijs, Antwerpen, Maastricht en Rotterdam – en zo verder. Ver voordat er maar zicht is op wat voor voorstellingen het worden, wordt het onderzoek al met het publiek gedeeld zoals in de publieksruimten van de Barbican in Londen.

Ik vertel dit omdat een dergelijk project illustreert hoe mijn werkwijze zich heeft ontwikkeld en wat dit betekent voor mijn dagelijkse praktijk. Dit gaat ook niet zozeer over mijzelf, maar is een voorbeeld van hoe vele choreografen nu te werk gaan.

We reizen, werken met allerlei verschillende mensen en verblijven tijdelijk op steeds weer andere plekken. Met als grote gemene deler, de interesse voor een onderwerp en de mens aan zich.

Het dansveld bestaat uit veel invloeden, afkomsten en achtergronden; ik ben daar een van. Werkend vanuit Rotterdam en Antwerpen is mijn praktijk Nederlands-Vlaams, maar inmiddels ook internationaal georiënteerd. Op al die plekken kom ik mensen tegen die ergens voor vechten.

Dat je vanuit Nederland werkt, betekent niet automatisch dat je werk Nederlands is. Dat kan ook niet, stel je eens voor dat je een geneesmiddel ontdekt, dat je niet verder dan de landsgrenzen beschikbaar stelt. Toch mis ik dat besef in de praktijk als ik projecten probeer te realiseren. De focus van het beleid ligt op Nederland, ondanks dat we vanuit een Europese gedachte werken.

En dan nu echt terug naar de Staat.

Ik noemde al even het pragmatisme dat vaak in het dansveld en de omringende organisaties heerst regeert. Ik haal dit aan omdat dit volgens mij de huidige staat is waarin het dansveld verkeert. Een staat waarin politiek en beleid de boventoon voeren. Maar laten we ons als artiesten goed realiseren dat we daar niet in mee hoeven te gaan.

Natuurlijk is er een goed narratief nodig om de kunsten in de samenleving een plek te geven en hebben we ook een structuur nodig waartoe we ons kunnen verhouden. Een structuur vanuit de... **ESSENTIE**.

Maar de **STATE OF ANXIETY**, de **STATE OF PAIN** en **THE ZEROPOINT STATE** zijn ook deel van de huidige staat, en die kunnen we niet zomaar voor lief nemen. Het besef van het bestaan van deze staten en de druk die zij op de dagelijkse kunstpraktijk leggen is belangrijk.

Pas als we ons rekenschap geven van al die verschillende staten, op zoek gaan naar wat nu die gezamenlijke intrinsieke motivatie is, dan kunnen we een ideale Staat van de Dans bereiken en het open en internationale karakter van de danskunst tot volle bloei laten komen. Want in de ideale Staat - The State of Euphoria - spelen de verschillende ritmes op elkaar in, blijft alles in beweging en ontstaat er geen stilstand.

Dank voor uw aandacht.

Ann Van den Broek
WArd/waRD